

HASANKEYF'LERİ KURTARMAK (ANTİK KENTLERİN ÇIĞLIĞI)

1. Bölüm

Elektrik-Elektronik Mühendisi Mehmet Nedim TÜZÜN
EMO Diyarbakır Şubesi Y.K. Başkanı
nedim.tuzun@emo.org.tr

Bilindiği gibi bir süredir Hasankeyf'in taşınması, Allianoî'nin ise üzerinin mille örtülerek su altında bırakılması önerileri dile getirilmektedir. Oysa binlerce yıllık tarihsel değerlerimizi taşıyarak bozmaya, suya gömerek yok etmeye hiç kimsenin hakkı yoktur. Bu tür uygulamalar, imzalamış olduğumuz uluslar arası sözleşmeler ile Anayasa'nın 63/1 maddesi ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası düzenlemelerini yok saymak anlamına gelecektir. Aynı zamanda, bizim kuşak için çok büyük tarihsel sorumluluktur. Binlerce yıllık Anadolu uygarlıklarından bizlere kalan mirasları gururla, onurla korumalı ve gelecek kuşaklara aktarmalıyız. Çocuklarımız, torunlarımız da nasıl bir birliğe, nasıl bir kimliğe sahip olduklarının bilinciyle yetişmelidir. Atalarından kalan mirası yok etmeye hiç kimsenin hakkı yoktur, olamaz.

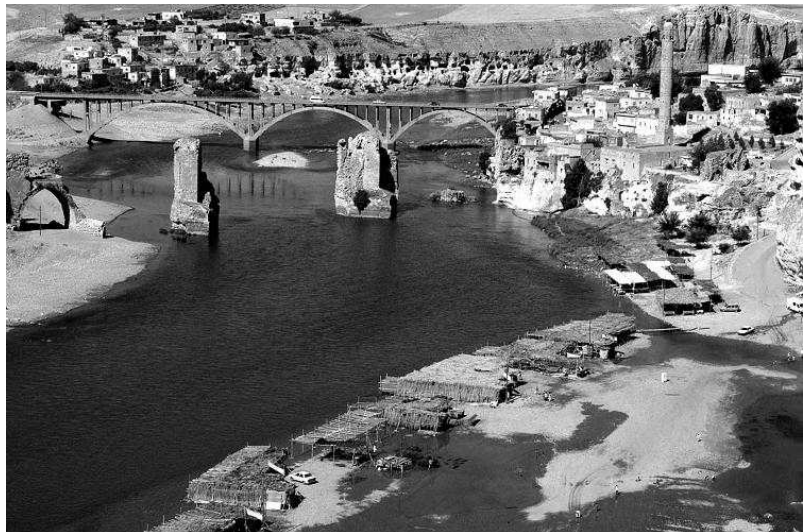
Hasankeyf: Kadim Dicle Nehri yanı başında yükselen sarp kayalık üzerine kurulmuş olan Hasankeyf adı; kimi kaynaklara göre Arapça, kimi kaynaklara göre de Süryanice olan ve "sarp kaya", "kaya kale" anlamına gelen "Hisn Keyfa" dan geliyor. Binyıllardır aynı isimle anılıyor, "Hisn Keyfa" ya da "Hasankeyf". Nerdeyse 12 bin yıldan bu

yana bilinen bir yerleşim yeri. 9 bin yıldan bu yana Mezopotamya medeniyetlerinin vazgeçilmez kenti. Bizans'ın doğudaki kalesi, İslamiyet Dönemi'nin paylaşılmaz başkenti. Ve Osmanlı'yla birlikte gündün güne yitirilen bir Hasankeyf. Hasankeyf'teki 5000'inden fazla mağara, çevresindeki 300'ün üzerinde henüz altında ne olduğu dahi bilinmeyen höyük, Hasankeyf'te henüz 13. yüzyıldan öncesine ait kazı çalışması yapılmadığı için altında binlerce yıl öncesinden kalan ve ne olduğu bilinmeyen tarih; bir şafak vakti kenti yutarcasına sular altında kalacak! Hem de çok yakında...

Allianoî: İzmir'in Bergama'sının sınırları içinde, Bergama-İvrindi karayolunun

18. kilometresinde, Bergama'nın kuzeydoğusunda, Yortanlı Barajı gölet alanının tam ortasında, Paşa Ilıcası Mevkii'nde yer alıyor. Milattan sonra 2. yüzyıldan bu yana hep tarihi özelliğini koruyarak bugünlere taşınmış bir şehir Allianoî... Allianoî de çok ciddi tehdit altında, Yortanlı Barajı'nın suları altında kalma tehdidinde maruz. Tıpkı Ilısu Barajı'nın tehdidinde karşı hâlâ direnen Allianoî'den binlerce kilometre uzaklardaki yareni, Batman yakınlarındaki Hasankeyf gibi.

Ne ilginç! Kaderleri ortak. Her dönemden daha fazla birbirimizi tanımaya, anlamaya, yalarlarımızı merhem olmaya, acılarımızı paylaşmaya ihtiyacımız var. Ülkenin batı yakasında

yaşayanlar "Hasankeyf" demeli, doğusundakiler de "Alliano" demeliler. Daha çoğalmalı ve sesleri daha gür çıkmalı...

Ilisu Baraj Projesi'nde Neden Bu Kadar Israr Ediliyor?

✍ 1954 yılında projesi hazırlanmaya başlanan Ilisu HES'in 1975 yılında projesi bitti.

✍ 1996 yılında finansmanın sağlanması için proje yapı-şlet-devret modeliyle ihaleye sunuldu. Ama hiçbir şirket ihaleye girmedi.

✍ 20 Mart 1997'de Ilisu Barajı'nın yapımı için Bakanlar Kurulu kararı çıkarıldı. Proje, uluslar arası bir ihale açılmadan Sulzer Hydro isimli İsviçre şirketine sunuldu. (Sulzer Hydro, 1999 yılında Avusturya'nın VA Tech firmasına satıldı.)

✍ 23 Haziran 1997 tarihinde 07.02.1993 tarihli Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliği güncellendi ve Ilisu Barajı, 07 Şubat 1993 tarihinden önce yatırım programına alındığı için ulusal ÇED mevzuatından muaf tutuldu

✍ 2001/2002 yılında İngiltere'nin de içinde bulunduğu 1. Ilisu konsorsiyumu protesto ve

kampanyalar sonucunda İngiliz Balfour Beatty ve iki ayrı yabancı şirket ile İsviçre Bankası UBS konsorsiyumdan çekildi, bu dağılmayla finansman ihtiyacı karşılanamadı.

✍ 2004 yılında Ilisu Barajı için 4 Türk (Nurol, Cengiz, Çelikler ve Temelsu Uluslar arası) ve 6 Avrupalı şirket (Avusturya, Almanya ve İsviçre'den) bir araya gelinip 2. konsorsiyum oluşturuldu. Konsorsiyumun başını Avusturyalı şirket VA Tech aldı. (2005'te önce Siemens, sonra 2006'da Andritz şirketi tarafından satın alındı)

✍ Kasım 2005'te dışardan finans temini için Ilisu projesi ÇED ve Yeniden Yerleşim Eylem Planı (YYEP) hazırlandı.

✍ Ilisu Barajı'nın temel atma töreni 5 Ağustos 2006 tarihinde yapıldı. Finansmanı dış kredi ile sağlanmakta, kredi teminatı Almanya, Avusturya ve İsviçre hükümetlerine bağlı çalışan ECA'lar tarafından Ağustos 2007'de verildi.

Ilisu Barajı, GAP barajları içinde en 'pahalı' olanıdır. Ilisu Barajı'nın Hasankeyf'i yok etmeyecek boyutta yapılmasının ekonomik fizibiliteyi nasıl etkileyeceği kamuoyu önünde tartışılmalıdır. Böyle bir değişiklik hem Hasankeyf'i kurtaracak ve hem de projenin fizibilitesi iyileşecektir.

Neden ille de Ilisu?

Türkiye hidrolik enerji potansiyelinin ancak yüzde 35'ini kullanmaktadır. Yani diğer bir deyişle değerlendirilebilecek hidrolik potansiyel yüzde 65 civarındadır. Bu kadar büyük bir potansiyel bulunurken göç, çevresel faktörler, tarihi yapıların sular altında kalması gibi çok büyük itirazların olduğu Ilisu Baraj ve HES'te ısrar edilmesi anlaşılması güç bir tercihtir.

Hükümet sadece bildiğini okuyor

Ilısu Barajı ve HES'in 1954'ten bu yana süren yapım hikâyesinde devlet, konu üzerinde söz sahibi olması gereken yöre halkı, sivil toplum kuruluşları, bölgedeki üniversiteler, konuyla ilgili bilim insanları ile hiçbir fikir teatisinde bulunmamış ve yapım karşısındaki tepkileri yok saymaktadır. Ilısu Barajı ve HES'in yapım sürecinden sorumlu DSİ'nin barajın yapımı ile ilgili yeniden yerleşim planı ve projenin yapım detaylarını, kredi bulma süreçlerini baraj yapımını üstlenen konsorsiyuma bırakmıştır. Bu ise bir devlet zaafiyeti olarak görünmektedir.

Çalışmalar şeffaf değil

Sular altında kalacak dokuz eserin taşınması ile tarihi eser tahribatının önlenemediğini öne süren DSİ ve konsorsiyum yetkilileri, bu taşınmanın nasıl yapılacağı, taşınmanın uygun olduğuna dair karar veren bilim insanlarının kimler olduğunu dahi açıklamamıştır. Tarihi eserlerin buldukları yerlerde korunması ve sergilenmesi konusunda Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası'nda, Türkiye'nin katıldığı ve imza koyduğu çeşitli anlaşma metinlerinde hükümler bulunmaktadır. Taşıma işlemi ile tüm bu yasa ve uluslararası hukuk es geçilmektedir.

Hasankeyf Taşınabilir mi?

Hasankeyf'in tarihsel değer taşıyan yapılarının bir başka alana taşınması hem bu binaların yapım

malzemelerinin özellikleri hem de bu alanda sürdürülmekte olan kazıların ancak 40-50 yıl sonra tamamlanabilecek olması dolayısıyla olanaklı değildir. Taşınma adına yapılacak sınırlı kapsamlı projeler bir kandırmacadan ibaret olacaktır. Taşınma stratejisi tümüyle ve kesin olarak terk edilmelidir.

Hasankeyf ve bölgenin gerek kültür turizmine gerekse daha geniş çaplı bilimsel ve arkeolojik araştırmalara nasıl açılacağı, buradan nasıl daha fazla bilgi üretilebileceği ve bu bilginin nasıl her anlamda ülkeye geri dönüşünün olacağı hakkındaki sağlıklı tartışmalar ancak Ilısu Barajı projesi hakkında nihai ve bu projeden vazgeçilecek bir karar alındıktan sonra mümkün olacaktır.

300 höyük tahrip olacak, 2000'e yakın mağara da sulara gömülecek

Ilısu Barajı ve HES'in tahrip edeceği alan sadece Hasankeyf ilçesi ile sınırlı değildir. Baraj gölü altında kalacak olan ve oldukça önemli tarihi değerlere sahip olan 300 kadar höyük de bu tahribattan etkilenenlerdir. Arkeologlar baraj gölü altında kalacak olan alanın ancak üçte birinin tarandığını, daha taranması gereken çok büyük

bir alan olduğunu belirtmektedir. Söz konusu alanlarda yapılan arkeolojik çalışmalar oldukça yetersizdir. Dolayısıyla bilemediğimiz daha büyük bir zenginliği sulara gömmüş olabileceğiz.

Sadece Enerji Amaçlı Ilısu Projesi Türkiye Elektrik Sorununa Çözüm müdür?

Ilısu barajı 1200 MW kurulu güce göre tasarlanmış olup elektrik enerjisi üretmek, temel amacıyla baraj gölünün kaplayacağı 331 kilometre karelik alan ile yıllık enerji üretimi 3.833 milyar kWh düzeyinde olacağı hesaplanmıştır. (Güvenilir enerji üretim değeri 2.459 milyar kWh'dır). 2006 yılı Türkiye elektrik tüketiminin %2'sine yakın tüketimi karşılayabilecektir. Ancak barajın su altında bıraktığı alan çok fazla (Atatürk barajından sonra en fazla göl hacmi olacaktır) olmasına rağmen kurulu güç olan 1200 MW ile aynı kurulu güce sahip olan Keban HES'in son 5 yıllık ortalama enerji üretimi karşılaştırıldığında Ilısu HES'in enerji açısından Keban HES'in yarısından daha az verimli olacağı görülecektir. Bu da Ilısu Barajı'nı verimsiz barajlar sınıfına sokmaktadır.

Hasankeyfi Yaşatma Girişimi Niçin Kuruldu?

Ilısu Barajı'nın yapımından birebir etkilenecek olan yerleşim yerlerindeki yerel yönetim temsilcileri, yerel sivil toplum kuruluşları ve meslek odalarının bir araya gelerek Ocak 2006'da oluşturduğu "Hasankeyfi Yaşatma Girişimi", bölgede yaşayan halkın proje konusundaki düşünceleri ve duruşlarını temsil etmek üzere bir araya gelmiştir.